

- ג. ועל חצי⁽⁹⁾ קב עצמות שבא משני מתים.
 ד. ועל רביעית דם⁽¹⁰⁾ הבא משנים [משני מתים].⁽¹¹⁾
 ה. על עצם כשעורה ממת אחד שנחלק לשנים.⁽¹²⁾
- ו. והשדרה והגולגולת הבאים משני מתים.⁽¹³⁾
- ומוכיחה הגמרא ממנין "ששה" דברים נב-ב שנחלקו בהם רבי עקיבא וחכמים, ששדרה וגולגולת כאחד הם שמטמאים:

לקמן שאף על רביעית דם הוא מגלח, וברייתא זו באה גם לומר שרבי עקיבא חזר בו, לכן נקטה הברייתא "רביעית דם", שלרבי עקיבא לשיטתו יש נפקא מינה בחזרתו גם ברביעית דם, [וראה "באר משה" ו"אורח מישור"].

ומוכח מדבריהם כאן, שהם סוברים בדעת רבי עקיבא שהנזיר מגלח אף על אוהל רביעית דם, שאם לא כן, הרי נמצא שלדעתו דין רובע קב עצמות ודין רביעית דם שוין, ואם כן, כשם ששינוי בברייתא "חצי קב עצמות" משום שבטומאת אוהל אינו מגלח אלא בשיעור זה, הוא הדין שהיה לנו לומר: "חצי לוג דם".

וכן היא שיטתם לקמן נז א ד"ה עצם; ופשטות המשנה אינה כן, וראה עוד בזה בהערות לקמן: נב ב, ונג ב, ונו ב.

11. ראה תוספות יומא פא א ד"ה כל, וב"ארזי הלבנון" כאן אות קסה

12. ראה לקמן נג ב גבי "דאקמת אקמוחי", בדין חצי שעורה מעצם זה וחצי שעורה מעצם זה אם הוא מטמא לדעת רבי עקיבא.

13. צריך ביאור למה אין הגמרא מוכיחה בפשטות מברייתא זו ש"שדרה וגולגולת תנן", וכוונת הברייתא היא בכגון שהיו באוהל שדרה ממת זה וגולגולת ממת אחר, שהרי אם תאמר: "שדרה או גולגולת תנן", אם כן בהכרח שהנידון הוא בשדרה שבאה משני מתים, ואם כן אחת מהן היא "שדרה שגירד רוב עלעולין שבה" שהיא טהורה?!

שכבר אינה בקבר! ? וראה בזה ב"ארזי הלבנון" אות קסז.

9. מכאן מוכרח שברייתא זו עוסקת בתגלחת הנזיר, שהרי לענין טומאה די ברובע קב עצמות, ולענין גילוח בלבד בעינין חצי קב; ואף שברובע קב עצמות במגע ובמשא הרי הנזיר מגלח עליו - אין הברייתא כאן עוסקת אלא בטומאת אוהל, תוספות; [ומה שכתבו: "והתם לענין טומאת אוהל גרידא קתני", הוא טעות סופר וצ"ל: "והכא לענין טומאת אוהל גרידא קתני"; ומיהו נחלקו אף ברובע קב עצמות משני מתים לענין טומאה, כמבואר במשנה באהלות ב ו שהביאו התוספות]; וראה בכל זה בהערה הבאה.

10. כתבו התוספות: "דאילו בא ממת אחד לרבי עקיבא מגלח, כדתנן במתניתין לקמן נו ב, ופליגי רבנן עליה, והכא תנן דרבי עקיבא הדר ביה [כלומר: אף דפליגי רבנן עליה לקמן, מכל מקום הברייתא מלמדת במה חזר בו רבי עקיבא]; ובדין הוא דמיבעי ליה למינקט [נראה דצריך לומר: דמצי למינקט] לרבנן על חצי לוג דם הבא משני מתים, אלא איידי דלרבי עקיבא (ד)אף ברביעית מגלח, נקט הכי".

תוכן דבריהם הוא, שהוקשה להם: כיון שלענין גילוח הוא שנחלקו - וכדמוכח ממה שלא נחלקו אלא ב"חצי קב" עצמות, וכמבואר בהערה לעיל - אם כן למה נקט "רביעית דם", והרי לענין גילוח אין די ברביעית דם אלא בחצי לוג דם?!
 ולכן פירשו, שהיות ורבי עקיבא סובר במשנה

ואי סלקא דעתך או שדרה או גולגולת תנן, הני שבעה הייין!

שיש למנות "שדרה הבאה משני מתים" ו"גולגולת הבאה משני מתים" בשנים, ונמצא בין הכל שבעה דברים שנחלקו בהם רבי עקיבא וחכמים!?

ומשנינן: לעולם שדרה או גולגולת תנן, ואכן נחלקו בשבעה דברים, ויש לבאר בארבעה אופנים למה נאמר בכרייתא "ששה דברים":

[וסימן לארבעת האופנים: א. יחיד; ב. שחור; ג. גילח; ד. ואחד].⁽¹⁾

א. כי קתני, כלומר, מי הם הבאים במנין: כל היכא דפליגי עליה – דרבי עקיבא – רבים [רק אותם דברים שנחלקו עליו הרבים], לאפוקי [להוציא] "עצם כשעורה שנחלק לשנים" דיחיד הוא דפליגי עליה [תנא יחיד הוא שנחלק עליו], ולכן אינו במנין.

דתניא: עצם כשעורה שנחלק לשנים: רבי עקיבא מטמא, ורבי יוחנן בן נורי מטהר.

ב. ואי בעית אימא: כי קתני [מי הם הבאים במנין] רק מידי דמת [דברים שנחלקו בהם בטומאות של מת], אבל מידי דחי דהיינו אבר מן החי לא קתני.

ג. ואיבעית אימא: כי קתני כל היכא [אין באים במנין אלא אותם דברים] דנזיר מגלח על אהילו, לאפוקי עצם כשעורה דלא מגלח על אהילו.⁽²⁾

ד. ואיבעית אימא: כי קתני כל היכא דהדר ביה [שחזר בו רבי עקיבא], וכמו ששנינו בכרייתא: ששה דברים רבי עקיבא מטמא וכו' "וחזר בו רבי עקיבא"; לאפוקי רביעית דם הבאה משני מתים דלא הדר ביה [שלא חזר בו רבי עקיבא].

דהרי אמר ליה רבי לבר קפרא תלמידו: לא תשנה רביעית דם בחזרה [אל תמנה אותו בין הדברים שחזר בו רבי עקיבא], שהרי:

א. לימוד ערוך הוא בפיו של רבי עקיבא: רביעית דם משני מתים מטמא.

ב. ועוד שהרי המקרא מסייעו: שנאמר: ועל כל נפשות מת לא יבוא [הכהן הגדול].

וטמאת אוהל של רביעית דם הרי הוא מגלח; ואף מדברי הגמרא כאן מוכח כן, שהרי מבואר כאן שלא שנינו בכרייתא אלא אותן דברים שהנזיר מגלח על אהילין; ואולם ראה מה שכתב כאן הרא"ש בזה.

ב. לעיל בעמוד א כתבו התוספות, שהברייתא עוסקת לענין תגלחת הנזיר, והוכיחו כן ממה ששנינו "חצי לוג דם"; ולכאורה מוכח כן אף מכאן, שאם לא כן, לשם מה הזכירה הגמרא "כל היכא דהנזיר מגלח על אהילו", היה לה לומר: "כל היכא דמטמא באוהל", ולפי דברי

ויש לומר: כגון שנשתברו מחצה מזה ומחצה מזה, ולא שנינו אלא "שגירד רוב עלעולין שבה".

1. אין הסבר לסימן השני והרביעי.

2. בתוספות לעיל בעמוד א כתבו, שלכן שנינו "רביעית דם" - אף שבתגלחת עסקינן, ואין הנזיר מגלח על רביעית דם - כי לפי רבי עקיבא הנזיר מגלח על רביעית דם, ונתבאר בהערה שם, שמדבריהם מוכח שלדעת רבי עקיבא אף על

כשהוא בא מן העצמים (7) או משנים או משלשה אברים.

יש לפרש בשני אופנים: (8)

האחד: כלומר: כל עצם מעצמות אברי המת, הרי היא מטמאת כשיש בה רובע הקב. (9)

השני: רובע קב עצמות הבא מעצמות כל שהן שבמת, "ובלבד" שיהיו משנים או משלשה אברים, אבל כשהן באות מעצם של אבר אחד, אין הן מטמאות אפילו ברובע הקב. (10)

ובית הלל אומרים: רובע קב עצמות שאמרו: היינו רובע מן הגוייה [הגוף] מרוב הבנין או מרוב המנין, כלומר: רובע קב עצמות הבאות מרוב בנין הגוף או מרוב מנין הגוף — וכגון שקיצה מעט מכל אחד ואחד עד

ומדאמר הכתוב "נפשות" ולא "נפש", למדנו שאפילו על רביעית דם הבאה משני מתים לא יבוא, שהרי "מת" משמע רביעית דם שחיי אדם תלויין בה, ו"נפשות" משמע שאותה רביעית דם באה משני מתים. (3)

רבי שמעון אומר לקיים דברי רבי: עד יום מותו של רבי עקיבא היה מטמא ברביעית דם הבאה משני מתים, (4) ואולם אם משמת חזר בו רבי עקיבא — זאת איני יודע. (5)

תנא: הושחרו שיניו של רבי שמעון מפני תעניותיו, כלומר ישב רבי שמעון ימים רבים בתענית על משפט זה שאמר, כי אין זה דרך ארץ לדבר על רבו בלשון זה.

תא שמע דשדרה או גולגולת תנן: (6)

דתניא: בית שמאי אומרים: "רובע קב עצמות" שאמרו חכמים שהוא מטמא, היינו

6. ב"חידושי מרן רי"ז הלוי [נזירות ד ז], האריך הרבה בביאור הסוגיא העמומה הזאת מכאן ועד סופה, ראה שם.

7. כעין זה בעמוס [ו י] "להוציא עצמים מן הבית", תוספות שאנץ בעדיות [א ז].

8. הרבה פירושים נאמרו בברייתא זו, בראשונים כאן [ראה מפרש ומאירי], ובמסכת עדיות פרק א משנה ז [רמב"ם, ראב"ד ותוספות שאנץ], וראה עוד דברי הרמב"ם [נזירות פרק ב הלכה ט וי"ב] וב"כסף משנה" שם, ועל פי דבריהם נכתב כאן, אך לא נזכרו כאן אלא אותן פירושים שיש להעמיסם בשיטת התוספות.

9. על פי ראב"ד עדיות א ז, וראה עוד שם דברים מחודשים בדברי בית הלל.

10. א. ראה מפרש, מאירי, ורמב"ם בפסקיו;

התוספות נחא, כי היות ואנו דנים לענין תגלחת לכן אמרה הגמרא "כל היכא דמגלח על אהילו".

3. כמבואר כן לעיל לח א, ומט ב; ובפשוטו צריך לומר, שאף כי פסוק זה לא נאמר בנזיר, ואדרבה בנזיר נאמר: "על נפש מת לא יבא", והברייתא הרי עוסקת בתגלחת הנזיר, כמו שכתבו התוספות; מכל מקום כיון שרביעית דם הבאה משני מתים מטמאת, הוא הדין שהנזיר מגלח עליה, שאין חילוק ביניהם אלא במה שנתקבלה הלכה למשה מסיני.

4. כן פירשו התוספות, וראה מה שתמה הרש"ש הובא ב"ארוזי הלבנון".

5. דרך קנתור אמר כן, תוספות; ומשמע שרבי שמעון חלוק על רבי עקיבא, ולא כרבי שמסכים עמו.

ביותר אינם בחשבון אלא אחד, ועם הירך הגדול הרי "משנים".

או עצמות הבאות משני ירכיים ושוק אחד, והיינו "משלשה" —

ולכך מטמאים עצמות הבאות מאלו ברובע הקב: הואיל והם רוב בניינו של אדם מן הגרובה של האדם. (13)

ובית הלל אומרים: מן הגוייה או מרוב בנין או מרוב מנין, כלומר: אף עצמות הבאות מרוב המנין הרי הן מטמאות ברובע הקב כעצמות הבאות מרוב הבנין —

הואיל וישנן — רוב מנין עצמותיו של אדם — מפרקי ידים ורגלים, כלומר: בפרקי הידים והרגלים תמצא רוב מנין עצמותיו של אדם (14) בלא שיהיה בהן רוב בנינו. (15)

שהעמידו על רובע הקב — הוא המטמא, אבל רובע הקב הבא משאר עצמות אינו מטמא. (11)

אמר רבי יהושע:

יכולני לעשות, יכול אני לפרש את דבריהם באופן שיהיו דברי בית שמאי ודברי בית הלל כאחד, ואין בהם מחלוקת.

כי יש לפרש שבית שמאי לימדונו רובע הקב מעצמות רוב הבנין, ובית הלל לימדונו רובע הקב מעצמות רוב המנין; וכך אפרש:

שבית שמאי האומרים: "משנים או משלשה", היינו:

או עצמות הבאות משני שוקיים של המת ומירך אחד, (12) ומתוך שהשוקיים דקים

משנים ושלשה אברים, הרי יש בזה נפקא מינה לפי המבואר לקמן בבביתו של רמי בר חמא, שאף עצמות הבאות מן השדרה והגולגולת יש בהן דין "רובע הקב עצמות".

12. כתבו כאן התוספות, שמן המשנה באהלות] א ח[משמע שהשוק הוא למטה מן הברך, [ארכובה], והירך הוא למעלה מן הברך.

13. נתבאר על פי פירושם השני של התוספות.

14. כי בפרסות הרגלים ופיסות הידים לכד תמצא מאה ועשרים אברים, כמבואר באהלות א ח, תוספות.

15. תוספת ביאור בדברי רבי יהושע: א. כתב הראב"ד בפירושו לעדיות, שהכריח את רבי יהושע לסטות מהפשט הפשוט בדברי בית שמאי [ראה שם שיטתו בהבנת דברי בית

וקצת נראה מסתימת דברי התוספות שכתבו "משנים או משלשה אברים" ולא פירטו לומר שמאבר אחד לא, שאינם מפרשים כפירוש זה.

ב. כל מה שנתבאר הוא לפי משמעות קצת מלשונות הראשונים והאחרונים, שתנא קמא ורבי יהושע שבהמשך הברייתא נחלקו בביאור דברי בית שמאי, [וראה "כסף משנה" טומאת מת פרק ב הלכה ט בסוף דבריו], שהרי רבי יהושע מפרש דברי בית שמאי באופן אחר, וראה עוד בהערה על דברי רבי יהושע.

11. בפשוטו נראה שלא נחלקו בית הלל על בית שמאי אלא שאין כל העצמות מטמאות ברובע הקב, אבל במה שאמרו שאין רובע קב עצמות מטמא אלא משנים או משלשה אברים [לפי המפרשים כן את דברי בית שמאי], בזה לא נחלקו; ואף שאין בזה לכאורה נפקא מינה לדעתם, שהרי בית הלל הצריכו עצמות הבאות מרוב המנין או מרוב הבנין, ויש בהם יותר

שמאי אומר: אפילו עצם אחד כשהוא בא מן השדרה או מן הגולגולת הרי הוא מטמא באוהל, ואף שאין בו רובע הקב. (16)

ומסתבר לגמרא, שהחכמים החולקים על שמאי בשדרה וגולגולת ואינם מטמאים בעצם אחד ממנו, לא נחלקו עליו כל כך לומר שאינם מטמאים עד שיהיו שניהם כאחד. (17)

ואם כן שמע מינה: שדרה או גולגולת תנן.

ודחינן: שאני שמאי דמחמיר טפי [שהוא מחמיר מאד], ורק לדעתו די בשדרה או גולגולת, אבל חכמים שנחלקו עליו וסוברים שעצם מן השדרה והגולגולת אינה מטמאת לבדה, נחלקו עליו גם בזה שצריך שדרה וגולגולת כאחד.

מוסיפה הגמרא: ליפשוט מינה בהיפוך:

טעמא דשמאי דמחמיר, כלומר: אין די

שמאי כפשוטם], משום שהוקשה לו הלשון: "משנים או משלשה" שהרי: אם משנים מטמאים הם כל שכן משלשה.

ב. והנה בפשוטו, לפי רבי יהושע אין לנו מקור לומר שלא יהיה רובע מטמא אלא משתי עצמות, שהרי "משנים או משלשה" מתפרש לדעת רבי יהושע באופן אחד.

אך יתכן, שרבי יהושע אינו מוציא את דברי בית שמאי מפשוטו, שהרי אם כדברי רבי יהושע איך סתמו בית שמאי את לשונם; אלא משום שהוקשה לו: אם שנים כל שכן שלשה, למד רבי יהושע שבית שמאי אחת אמרו שתיים זו שמענו.

16. תוספת ביאור בדברי שמאי:

א. במשנה בעדיות [א ז] שנינו: "שמאי אומר אפילו מעצם אחד" ותו לא, [וגם דברי רבי יהושע לא נזכרו שם], ורק בכרייתא שנינו: "מן השדרה ומן הגולגולת", ולכן הביאה הגמרא את הכרייתא ולא את המשנה; וראה הערת הגרי"פ על הגליון.

ב. דברי שמאי יש לפרש בשני אופנים, [ראה מפרש כאן ותוספות שאנץ בעדיות]:

האחד: עצם אחד - כשהיא באה מן השדרה והגולגולת - הרי היא מטמאת ואף על פי שאין בה רובע הקב.

השני: עצם אחד מטמאת - כשהיא באה מן

השדרה והגולגולת - כשיש בה רובע הקב. ומלשון התוספות בכל הסוגיא כאן ולקמן נג א, נראה כפירוש ראשון, ועל כן נתבאר בפנים כפירוש הראשון בכל מהלך הסוגיא.

ג. יש לעיין לפי הפירוש שאין העצם מטמאת אלא ברובע הקב - מי נחלק עליו?! שהרי בית שמאי אליבא דתנא קמא ודאי לא נחלקו, ואף לרבי יהושע בדעתם או לדעת בית הלל, הרי עצמות השדרה והגולגולת מטמאות ברובע הקב לכולי עלמא [כמבואר לקמן לפירוש התוספות; ואולי סבירא להו כהגר"א שם], ואם כן מה חידש שמאי?!

ובהכרח, שלפי פירוש זה "משנים או משלשה" פירושו: דוקא משתי עצמות ורבי יהושע מודה לזה, [וכמבואר בהערה 15], ובפרט לפי מה שכתב מרן ר"י הלוי [נזירות כג א ד"ה והנה], להוכיח מן התוספתא באהלות - לגירסת הגר"א - שרבי יהושע הוא זה שפירש דברי שמאי שכוונתו לעצם אחת מן השדרה והגולגולת; ומפני שמסתמא אף על בית הלל נחלק שמאי, יש ללמוד שדין זה הוא אף לבית הלל, וכמבואר בהערה 11, ונמצא שנחלק שמאי הן על בית שמאי והן על בית הלל.

17. ראה "ארזי הלבנון" אות קפב מה שהוסיף בכיבור קושיית הגמרא.

דאפילו **חדא מינהון** [אחת מהן] מטמאת, ואף שלא אמרו כן בהדיא.⁽¹⁹⁾

א. כשם שעצמות רוב המנין והבנין מטמאות כשהן שלמות או שיש שיעור רובע הקב מעצמות הבאות מהן, כך שדרה וגולגולת המטמאות כשהן שלמות, אם יש רובע הקב מעצמות הבאות מהן הרי הן מטמאות.⁽²⁰⁾

ב. שנינו במשנה לקמן נד א, שאין הנזיר מגלח על אהילן של רובע עצמות.

בעי רמי בר חמא:

בשדרה או גולגולת אלא לשמאי המחמיר, שהרי אמר בפירוש: "מן השדרה או מן הגולגולת", **הא רבנן** שאמרו "שדרה וגולגולת" ולא אמרו "או או"⁽¹⁸⁾ משמע: **עד דאיכא שדרה וגולגולת** שלמים כאחד.

ודחינן: **לא תפשוט, כי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי, אלא בעצם אחד דאתי** [הבא] **מן השדרה והגולגולת**, שהם סוברים שאינו מטמא באוהל, דלא כשמאי.

אבל, היכא דאיתיה לשדרה וגולגולת בעיניה [כשהן שלמות] שאף הם מודים שהן מטמאות, בזה לא נחלקו על שמאי, ומודים

ג. ספק הגמרא בשדרה וגולגולת לא נפשט בסוגייתנו, אבל הרמב"ם פסק: "או שדרה או גולגולת", וראה נושאי כלי הרמב"ם, וב"ק"רן אורה" כאן.

20. א. דין זה אינו מפורש, אלא מוכח מתוך סוגייתנו לפי פירוש התוספות בבעייתו של רמי בר חמא דלקמן, [והמאירי בסוגיא לעיל כתב, ש"כל שכן" הוא מעצמות רוב מניינו ורוב בניינו, וכמבואר בסוגייתנו ששדרה וגולגולת חמורים; והג"ר א נחלק על התוספות בזה, ולדעתו זו היא בעייתו של רמי בר חמא כאן]; וראה **היטב בתוספות לקמן נג א, ד"ה תא שמע**, שנראה מדבריהם שהוא נלמד מהברייתא דשמאי הנזכרת לעיל בגמרא, וראה גם מה שנרשם בהערה שם; [וראה לעיל בעמוד א: "שדרה שגירד רוב עלעולין שבה - טהורה", וצריך תלמוד].

ב. יש בזה מקום עיון, היות ורובע קב עצמות הבאות משדרה וגולגולת מטמאות באוהל אף שלא נשנתה טומאה זו במסכת אהלות, אם כן איך הכריחו התוספות במשנתנו שחצי קב עצמות השנוי במשנתנו היינו דוקא מרוב המנין

18. א. הכוונה היא למשנתנו ועל פי גירסת דפוס ונציה [שהובאה בהערה בתחילת הסוגיא], דגרסינן "על השדרה והגולגולת" ולא גרסינן על השדרה ועל הגולגולת כאשר הוא לפנינו, או שהכוונה היא למשנה באהלות [ב א] לגבי טומאה, ששנינו שם: "השדרה והגולגולת".
ב. לפי פירוש התוספות בדברי הגמרא, צריך לומר שלשון "דחמיר" אינו בדוקא, כי עיקר הפשיטות היא מן הלשון.

19. א. כתבו התוספות: ומשום דלא קתני במילתייהו דרבנן "או או" לא ניוחש לדקדק, דבית הלל לא חשו לפרש מילתייהו, או דקיימי אמילתא דבית שמאי דקאמרי "או", ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דבעו למימר "או".

ב. לפי השיטה הסוברת שלשמאי צריך שיהא באותה עצם רובע הקב, וחכמים שנחלקו עליו סוברים שצריך שתי עצמות [ראה הערה 16 אות ג], צריך עיון קצת לשון הגמרא: אבל היכא **דאיתא בעיניה** [כלומר שדרה או גולגולת שלימה], שהיה לגמרא לומר "אבל היכא דאיכא שתי עצמות" שהרי אף באופן זה מודים חכמים לשמאי!?

כי אינן מטמאות באוהל אלא כשהן רוב הבנין או המנין או באות מהם, ולכן אינו מגלח עליהן — כשהן באות מרוב המנין והבנין — אלא בשיעור חצי קב.

אבל כשהעצמות באות מן השדרה והגולגולת דחמירי, [השדרה והגולגולת חמורות] שהן מטמאות כשהן שלמות או שבורות אפילו כשאינן מרוב המנין והבנין (22) — שמא נאמר דאפילו ברובע קב עצמות, כשיעור שהוא נטמא בהן, יהא מגלח.

או דלמא לא שנא. ואלו ואלו אין מגלח עליהן אלא בשיעור חצי קב.

רובע קב של עצמות הבאות מן השדרה והגולגולת, שהוא מטמא כמו רובע קב של עצמות הבאות מרוב המנין או הבנין, מאי הוא דינו לענין גילוח?

האם אף בעצמות השדרה והגולגולת נתקבלה ההלכה שלענין גילוח אין די ברובע הקב אלא בחצי הקב?

ומפרשת הגמרא את צדדי הספק:

כי קתני במשנתנו שאינו מגלח אלא על חצי קב עצמות "על מגען ועל משאן ועל אהילן", רק היכא דאיכא משאר אבריו (21) [כשהעצמות באות משאר אבריו] שהן קלות,

הסוגיא בהערות] שעצמות כל האברים מטמאות ברובע הקב, ולדבריו לשון הגמרא הוא כפשוטו, אלא ששיטת הרמב"ם צריכה ביאור שהם נגד דברי בית הלל דלעיל, [וכפי שיתבאר בהערה שם].

22. ראה ב"קין אורה" [ד"ה בעין] שתמה, דהרי שדרה וגולגולת אינן חמורות מרוב מנינו ובנינו, שאלו ואלו מטמאות כשהן בשלמותן?!

ותירץ [בד"ה וגם] "משום דחמירי דלית בהו לא רוב בנין ולא רוב מנין ואפילו הכי מטמאין לעצמן, הרי יש לעצמות אלו חומר לעצמן, ואיכא למימר דאפילו ברובע מהן נזיר מגלח" [וראה תוספות ר"ד שהובא ב"ארזי הלבנון"], ועל פי דבריו נתבאר בפנים.

וביאור דבריו הוא, שבקושייתו הבין, שעצמות שדרה וגולגולת חמורות ביחס לעצמות רוב המנין והבנין, ולכן הקשה מה חזרתם, כי אם משום ששדרה וגולגולת מטמאין כשהן שלמות ואין בהן שיעור רובע הקב, הרי דין זה הוא גם בעצמות רוב המנין והבנין; ולפי תירוצו, עצמות השדרה והגולגולת

והבנין, ומשום שחצי קב סתם עצמות אינן מטמאות באוהל, מדלא נשנית טומאה זו באהלות, [ודבריהם ודאי מחודשים, שהוא נגד פשוט לשון המשנה שלא הזכירה זאת כמו גבי טומאת אוהל ברובע קב עצמות במשניות באהלות שנזכר כן בהדיא], והרי אפשר שחצי קב סתם עצמות אף הן מטמאות באוהל, ומכל מקום שייר אותן התנא כשם ששייר רובע קב עצמות מן השדרה והגולגולת?!

וצריך לומר: שיוור של רובע קב עצמות שדרה וגולגולת אינו שיוור גמור כי יש ללומדו ב"כל שכך" כמו שכתב המאירי; אבל טומאת אוהל בחצי קב סתם עצמות, הוא דין שאין לו זכר במשנה באהלות, ואין לנו לומר בלי ראיה "תנא ושייר".

21. פשוט לשון הגמרא משמע שהנזיר מגלח על עצמות כל האברים ואף שאינן באות מרוב מנינו ובנינו, אך אין הדבר כן לפי שיטת התוספות, ובהכרח לדחוק את לשון הגמרא כפי שנתבאר.

ואולם דעת הרמב"ם [כפי שיובא בסוף

אמר מר עוקבא: הכא במשנתנו בשרדה וגולגולת שאין בהן רובע הקב עסקינן.

ומקשינן: והא רבא עצמו הוא דאמר במקום אחר: לא נצרכה אלא לשרדה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות, הרי שאף הוא ידע סברא זו שיש שדרה וגולגולת שאין בהן רובע?!?

ומשינינן: לא אמרה רבא באותו מקום אלא בתר דשמעה [אחר ששמע] ממור עוקבא לבאר כן את משנתנו, ועל דרך זו ביאר במקום אחר.

תא שמע מן הברייתא שנזכרה לעיל [נב ב]:

”בית שמאי אומרים: רובע קב עצמות שאמרו חכמים שהם מטמאים אפילו באוהל, היינו: ”מן העצמים, או משנים או משלשה” אברים.

אמר רבא: תא שמע ממה ששינינו במשנתנו שהנזיר מגלח על ”השרדה והגולגולת”.

דסלקא דעתיה דרבא שאין לך שדרה וגולגולת שאין בהן רובע הקב עצמות, ואין מגלחין אלא שדרה וגולגולת שיש בהן רובע הקב עצמות.⁽²³⁾

ואי סלקא דעתך רובע עצמות דאתי מן שדרה וגולגולת [הבאות מהן ואינן שלמות] המיר [חמור משאר עצמות] והנזיר מגלח עליו אפילו ברובע הקב, למה לו לתנא לשנות ”השרדה והגולגולת”, דמשמע: שדרה וגולגולת שלמות?

ליתני: על רובע עצמות הכא מן השרדה והגולגולת?!⁽²⁴⁾

גירסת הגמרא וביאורה, הם על פי פירושם הראשון של התוספות.

הן מטמאות ברובע הקב, אם כן למה שינינו שדרה וגולגולת שלמות.

אלא שהתוספות הרי הוסיפו וכתבו: ”וקא סלקא דעתין דליכא שדרה וגולגולת דלית בהן רובע עצמות, ואי לא הויא בהן רובע עצמות לא מגלח”, והיינו שלפי הסלקא דעתין אף שדרה וגולגולת שלמות צריכות שיהיה בהן רובע הקב, ואם כוונתם כפי שנתבאר, לא היו צריכים להוסיף את זה.

ונראה מדבריהם, שעיקר הנחת המקשה היתה, ששרדה וגולגולת אינן מטמאות ואין הנזיר מגלח עליהן אלא אם יש בהן רובע הקב, ולכן מוכח שאינו מגלח על רובע הקב הבאות מעצמות השרדה והגולגולת; ומה שכתבו התוספות שקא סלקא דעתין שאין שדרה וגולגולת שאין בהם רובע הקב, היינו שאם לא היה סובר כן, איך עלתה על דעתו לומר ששרדה

חמורות ביחס לעצמות שאר האברים [וכלשון הגמרא: הני מילי היכא דאיכא משאר אבריו], שהרי שאר עצמות צריכות ”שיעור” של ”רוב מנין ובנין” כדי לטמאות באוהל, ואילו שדרה וגולגולת אינן צריכות ”שיעור” של רוב מנין ובנין.

23. יש להעיר: אם תמצי לומר שהנזיר מגלח על רובע קב עצמות השרדה והגולגולת, נמצא שהתנא סתם לשונו מאד ששנה במשנתנו: ”חצי קב עצמות” ושנה לקמן נד א שאין הנזיר מגלח על אוהל ”רובע עצמות”, ולא נתכוין אלא לעצמות רוב הבנין והמנין.

24. בהשקפה ראשונה היה נראה ככוונת הגמרא, שהמקשה סבר: אין לך שדרה וגולגולת שאין בהן רובע הקב, ואם תמצי שאף כשהן שבורות